

ADATTÁR.

MILOTAI NYILAS ISTVÁN VÉGRENDELETE.

A férfit, kinek végrendeletét alább közölni szerencsém van, egyike a XVII. századi protestans theologiai irodalom jelentékenyebb munkásainak. Családi neve Nyilas, mely mellett Milotai, olykor Melotai előnevet használ, ez utóbbit különösen későbbi munkáin. A két írásmód közül a helyesség a Milotai mellett van, a mennyiben e helynévvel ma is találkozunk Szatmár vármegye fejérgyarmati járásában. Ámbár szülei nemes emberek voltak, előnevét mégis nem tekinthetjük nemesi predikatumnak, hanem csak olyan megkülönböztetésnek, a melylyel a korabeli és különösen erdélyi szokás szerint származási helyét jelölte. Ez alapon következtetjük, hogy Milotán született.

Életkörülményeiről igen keveset tudunk. Szülei igen szegények voltak s a jóeszű gyermeket valószínűleg valamely tehetősebb rokona, vagy a család jószivű pártfogója taníttatta. Első iskoláit a közeli Nagy-Bányán járta, legalább abból, hogy ez iskoláról végrendeletében megemlékezett, azt gyaníthatjuk. Felsőbb tanulmányait, jelesül a theológiát Debreczenben végezte, hol negyedfél esztendeig tanult. Tehetsége, szorgalma bizonyára nem volt mindennapi, különben pályája végeztével nem marasztották volna meg Debreczenben, hogy ott az elemi iskolában tanítson. Egy évig s néhány hónapig működött itt a tanítói rögzös pályán, midőn Kállóba választották meg papnak. Itt jóformán meg se melegegett; 3 év mulva a szatmári népes gyülekezet hívta meg. Tizennégy évi itt működésének legmaradandóbb emléke a szatmári iskola alapítása. Részben ezen érdemeiért esperessé választották, mely hivatalt hét évig dicsérettel viselvén, Hodászi Lukács halála után a tiszamelléki egyh. kerület püspökévé lett. Mint ilyent érte 1618-ban a kitüntetés, hogy Bethlen Gábor erdélyi fejedelem magához hívta udvari papjának. 1623 elején súlyos betegségbe esett, úgy, hogy febr. 17-én végrendeletet is tett. Ugy látszik, szenvedéseitől a halál szabadította meg, mert ez időn túl működésének semmi nyoma. Szegedi Bácsi Katalinnal kötött házassága boldog volt ugyan, de frigyöket az ég gyermekkel nem áldotta meg. A családi élet örömeitől meg levén fosztva, azzal kárpótolta magát, hogy szegény rokonainak gyermekeit fogadta házába, azoknak neveléséről, kiházasításáról tisztességesen gondoskodván.

Öt munkáját ismerjük, melyek nyomtatásban megjelentek s ezek közül csupán egyet irt latinul. Végrendeletében emlékezik még egy művéről, mely már a kinyomatást várja Debreczenben. Érdekes volna tudnunk ennek a könyvnek a további sorsát. Ugy látszik, hogy Balai Mihály, a kire a nyomtatás eszközését bizta s a kiről annyit tudunk, hogy egyike volt azon theologus ifjaknak, a kiket a fejedelem 1620-ban külföldi akadémiákra kiküldött, később pedig Gyulafehérváron tanárkodott — nem teljesítette feladatát, a mi bizonyára nem az ő jóakaratan mult.

Milotai munkái természetesen erősen theologiaiak, telvék rengeteg bibliai idézetekkel. Irálya zamatosan magyar, azonban az ellenfélre vonatkozó őszinte

* Könyvészeti leírásokat lásd Szabó K. Régi Magyar könyvtár I., 474., 501., 515., 521. és II., 361. szám alatt.

gorombaságokat ép úgy nem nélkülözi, akár csak Pázmány iratai. Elkeseredett háborut folytatott az unitáriusokkal, a kiknek »tévelygéseit« »A mennyei tudomány szerint való irtóvány« és »Speculum trinitatis« cz. műveiben igyekezett kimutatni. Ezeknél sokkal nevezetesebb az »Agenda« cz. munkája.¹ Jelentőségét eléggé igazolja az is, hogy még három kiadást ért. Egyházszerző képességének becses bizonyossága e mű. Ezzel ugyanis az isteni tisztelet kiszolgáltatásában már-már botrányossá váló fejtelenségnek akart véget vetni s abba egyöntetűséget hozni: »mert valamely gyülekezetbe bemegy — írja az előszóban — majdnem annyi formát látsz a megjegyzett szolgálatnak rendiben, úgy annyira, hogy az egyházi emberrel együtt változik a keresztelésnek és urvacsorájának módja is.« Ezért behozza az egyházi szertartásnak azt a módját, melyet püspök elődje Hodászi gyakorolt a debreczeni egyházban; egyszersmind, mint egyházi főember, nagy tevékenységet fejt ki, hogy a papság ahoz alkalmazkodjék, a mit Erdélyben jobbra sikerült is elérnie.

Milotai Nyilas István életéről kevés és hézagos adataink vannak s éppen azért végrendeletét, mely erre vonatkozólag több új, eddig ismeretlen dolgot tartalmaz, szükségesnek tartottam közölni:

*Testamentum Reverendi quondam domini Stephani Nylas
Melotani concionatoris Albensis.*

Nos requisitores etc. Damus pro memoria per praesentes. Quod in Anno praesenti 1623 feria tertia proxima post festum Beati Valentini Martyris, Reverendissimus dominus Stephanus Melotanus alias Nylas, concionator ecclesiae orthodoxae civitatis Albensis Transilvaniae, Dominus parens noster desideratissimus nos accessiri et convocari curans dignissimum nos justae suae petitionis habentes respectum erga eundem D. Stephanum Melotanium sat lugubri moestoque in praesentiam rerum suarum facie, attamen prompto animo praesentibus nobiscum Reverendis Stephano Czengeri concionatore Sardiensi, item Georgio Czulay, Michaele Balay et Francisco Petri, rectoribus gymnasii Albensis, ac egregys Matthaео Dombay et Stephano Literato Némethy de Alba Julia accessimus, quem quidem in domo parochiali intra muros civitatis Albensis, comitatuque Albensi Transilvaniae existentis lecto misere decumbentem, gravissimoque morbo correptum, nihilominus tamen mentis et rationis per omnia compotem, nulloque modo mutatum, reperimus. Qui quidem Dominus Melotanus terminum mortis a Deo omnipotente omnibus certo in tempore definitum agnoscens, si divinae sic complacitum esset voluntati, ut in hoc egretudinis suae lecto, justum sibi fato exolvendum esset, matura prius intra se deliberatione praehabita sponte et libere tam oraculo vivae vocis suae propriae, quam etiam antea in scriptis per ipsum manupropria delineatis sigilloque suo obsignatis ante omnino spiritum suum Domino Deo creatori ejusdem, corpus vero suum gremio originalis matris terrae recipientem commendasset talemque super bonis et rebus suis universis fecisset et instituisset testamentariae dispositionis modum perpetuo duraturum. Cujus quidem seriem antehac quoque per eum descriptam nunc etiam approbatam, ratam, confirmatam et in vigore relictam hungarico idiomate sonantem in scriptis nobis porrexit hunc tenorem continentem: Én Melotay Nylas István a gyulafejérvári

¹ Szabó K. i. m. I. 525., 633., 881. számok.

Anyaszentegyháznak egyik lelkipásztora, noha testemben nehéz és súlyos betegségben vagyok, mindazáltal elmémben, eszemben ép és egészséges lévén: mindeneknek előtte te szent fölségednek én édes teremő Istenem és atyám az Ur Jézus Christusban adok örökké való nagy hálákat, hogy e világra az én anyámnak méhéből ép kézzel-lábbal kihoztál, éltetél, tápláltál, felneveltél, ismeretekre juttattál, e nagy méltóságos tisztre a porból felvittél, ahoz illendő szép ajándékkal megajándékoztál volt, kedvessé, foganatossá tötted volt az én forgolódásomat a te házában, jó hirrel-névvvel megáldván, lelki-testi veszedelmektől védeztél és a te lelki-testi áldásidnak ugyan a közepibe helyeztetél volt, minden gondjaimban, nevedben felvött szent munkáimban és fáradságimban velem voltál. Megszámlálhatatlan, Uram! velem való jó téteményid, melyért áldalak örökkön-örökké, adván az én dicséretmondásomat a szent Angyaloknak, Martyroknak, Prophetáknak, Evangelistáknak és Apostoloknak, dicséret éneklésekhez ezt mondván: Szent, szent, szent a seregeknek ura, teljes a föld, menny az ő dicsőségével, legyen szent és áldott az ő nagy neve mindörökké Amen. Ajánlom azért én Uram Istenem lelkemet szent fölségednek kezeiben, testemet pedig a boldog feltámadásnak reménye alatt a földnek, az ő nagy anyjának nyugodni. Ezeknek utána az én kicsiny keresett javaimról teszek ilyen felbomolhatatlan testamentumot. 1. *Az én kegyelmes uramnak hagyom a Bibliotheca Patriumot.* — 2. *Az én könyveimben senki ne piszkáljon egy ideig, hanem négy esztendő elmulván a slejtét a scholaris könyveknek ossza gazdánasszony a Nagy-Bányai deákoknak. Azonkívül a többit igen olcsón adja el.* — 3. Semminemű jószág, csak egy fillér érő is az Atyámról, Anyámról, én reám nem maradt; valamim vagyon, magam kerestem Isten után, az én édes feleségemmel Szegedi Bácsy Katával Istennek szent áldása rajtunk lévén. Ez okáért mint szabados gazda mindenek ellen szabadon disponálok az enyéből. — 4. Vagyon azért énnekem két néném, egyik Debre Demeterné, Nylas Örszéh, másik Siket Pálné, Nylas Anna; hagyok mindeniknek száz-száz forintot fl. 200. ilyen módon, hogy én meghalván, ha ő nekik egyike, Siket Pálné meghalna mostanában, tehát ennek a fiainak, leányainak ne száz forint, de csak ötven forint adassék. Debre Demeternének pedig, Nylas Örszéhnek minden posteritását excipialom, hanem ha maga az asszony élne, a száz forintot holtom után adják meg magának. De gyermekiben semmi jót nem látok és azért kedvem sincs hozzájuk. Ugy hagyom azt mindazonáltal, ha ezen állapotban megmaradok, vagy kárt nem vallok, vagy hosszu, sinlő betegségben meg nem fogyatkozom. — 5. Tartottam egy hugomat, Katát kicsinségtől fogván, ha Isten szerencsét parancsol neki, a feleségem házasítsa el tisztességesen és adjon vele harminczkét forintot és egyéb házi portékával is, a mivel meg nem bántódik feleségem, segítse. — 6. Vagyon más egy leány Orsik, kit kicsinségtől fogván tartott feleségem, hagyok szögénynek harminczkét forintot, de úgy, ha feleségemmel tűr, ha pedig tőle elmenne, adjon tizenkét forintot neki, akkor, mikor Isten szerencsét parancsol neki. — 7. Nem vagyok senkinek adós, sem más énnékem. Ezek után valahol valami névvvel nevezendő marhám vagyon, pénz, ezüst marha és egyéb, egy fillérig hagyom a feleségemnek Szegedi Bácsy Katának, meddig az én nevemet viseli, ha férjhez menne, hit szerint adjon elő mindeneket, fele legyen övé, felének fele Isten tisztességére szálljon, ennek fele az én atyámfiaira. Ha pedig meghalna az özvegyességben, a mi marad, osztassék három fele, egyik része szálljon Isten tisztességére, másik az én

atyámfaira, harmadik a feleségem atyjafiára Borbély Andrásra s gyermekire. Annak felette a mely gyermeket Istókot tartok, a feleségem öcscsét, erre Borbély Andrással együtt a megmondott harmadik részszel osztozzanak vele. Meddig pedig az én atyámfia gazda asszony, az én nevemet viseli, soha senki meg ne háborítsa, hanem kiki elégedjék azzal, a mit hagytam. — 8. A nemeslevél Szatmárt Szegedi Borbély András sógoromnál vagyon, adja a feleségemnek, mert enyim. — 9. *A mely könyvem Debreczenben vagyon a typographusnál, annak a praefatióját megirtam, urunk ő felsége állalolvásván javallotta, ez okáért senki semmit se hozzá tenni, se elvenni, se megváltoztatni ne merészelje, irjanak egyebek is s azzal tisztelkedjenek.* Bizom mindazáltal ennek praelumban (!) való kibocsátását Balay Mihály uramra, ő kegyelme is munkálkodjék benne. — 10. Az én kegyelmes uram, fejedelmem ígért vala kegyelmességéből Nagy-Szombatban Szécsi György és Rákóczy György uramék, ő Nagyok által, melyet Alvinczy uram is jól tud, segítségemre, házvételben háromszáz forintot és négy, vagy öt ház jó jobbágyot, ki felől ő felsége behivatván, azt mondá: Bizony megadom jó atyámfia; ő felsége abból is cselekkjék kegyelmesen szegény feleségemmel. Azonkivül pedig ő felségét mindenekről követem, mint kegyelmes uramat. — 11. Péter deákot, kit eddig tartottam, holtom után feleségemtől elmenjen, éljen, a holott akarja, nincsen semmi köze sem hozzám, sem feleségemhez, ha el nem akarna menni kényszerítsék a testamentumosok és ugyan el is tiltsák onnét. — 12. Tutorimnak és testamentumosimnak hagyom Keserőy János püspök uramat, annak felette a nagybányai keresztyén becületes tanácsot. A jó Istenért ő kegyelmek ne hagyják szegény feleségemet, hanem minden oltalommal, segítséggel legyenek neki. Mindezeket helyben maradni átok alatt hagyom és tulajdon kezem írásával és pecsétemmel megerősíttem. Az én kegyelmes uramnak, fejedelmemnek is aláztatosan könyörgök, hogy az én utolsó akaratomat és dispositionomat confirmálja, hogy az Ur Isten ő felségét testben lélekben megáldja. A testamentumos uraimat is kérem, hogy ezeket erősítsék. Et subscriptum erat post sigillum in cera viridi impressivae communitum: Melotay István m. k.

Nos itaque praemissam ultimam voluntatem praenominati domini Stephani Melotany peractam in nulla sui parte suspectam sed omni prorsus vitio et suspicionem carentem praesentibus literis nostris verbotenus insertam et inscriptam, iurium futuram ad cautelam necessariam annotatae dominae Catharinae Baczy Szegedi duximus fideliter et conscientiose extradandum harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum praedicta feria tertia proxima post festum Valentini Martyris, (febr. 17.) Anno Domini 1623 praenotato.¹

DR. ILLÉSSY JÁNOS.

NÉMAJÁTÉK 1695-BŐL.

Nagy feltűnés és általános tetszés közt került színre egy évvel ezelőtt a népszínházban a »Tékozló fiu«, melyet a mienkhez hasonló sikerrel adtak elő a francia és német színpadokon is. Pedig csak némajáték volt, tehát a művészet s a siker az előadók tehetségétől függött. Ily némajátékok előfordulnak már a dráma legprimitívabb korában is, s divatozására vonatkozólag később is talá-

¹ Orsz. Ltár. Gyfv. Kptln. Magnificat. pag. 331.

lunk nyomokat. Nem lévén e helyen czélom a némajáték eredetének s fejlődésének fejtegetésébe bocsátkozni, csak annyit jegyzek meg, hogy tudtommal eddig az iskolai drámák között nincs említés téve némajátékokról, pedig hogy azt is adtak elő, bizonyítja a kezeim közt levő 1695-ből való némajáték, melyet a nagyszombati jezsuita iskolában Eszterházy Pál herczeg tiszteletére adtak elő.

A darab czime: *Pietas vindex* sive Lidericus Divionis dux maternae libertatis gloriosus assertor, ludis theatralibus exhibitus ac dicatus Honori cellissimi sacri Romani imperii Principis Paüli Eszterházi de Galantha etc. Dum bene meritae de re litteraria juventuti munificentissime proemia decerneret in Alma Archiepiscopali Universitate Tyrnaviensi die . . . mensis Julii anno a partu virgineo MDCXCV.

Az iskolai drámáktól hatás tekintetében is különbözött, már csak azért is, mert e darab előadásában száz személy szerepel, mint azt a darab végén levő »nomina actorum« mutatja. E szereplők részint a tanuló ifjuság, részint a növendékpapok közül kerülnek ki, majd a chorusba a székesegyház orgonálóját, tenoristáját, altistáját is belevonják. Mindenesetre nem közönséges volt a hatás, melyet e némajáték előadása tett, mit a szereplők nagy számán kívül az elég gondos szerkezetből is következtethetünk.

A darab három actusból, előljáró beszédből (prológus) és epilógusból, minden actus tiz scenából áll. Az egyes actusok végén chorus van, a mely allegorikus csoportokból áll.

A némajáték latin és magyar nyelven van írva, s mindjárt az elején megvan a darab »sommája«, ezután következik az előljáró beszéd s csak azután a tulajdonképeni darab. A somma s az előljáró beszéd a hallgatók praeparálására szolgálnak, hogy a bekövetkezendők iránt tisztában legyenek. Mert sok mindenféle van a darabban: fejedelmeken s hercegeken kívül országnagyok, nemesek, alvilági szellemek, mythologiai istenek, geniusok, görög és caminenta hősök s előkelők, kik különösen a chorusokban játszanak nagy szerepet, — s ezeken kívül, ugy látszik, távolról zene hangok is hallatszanak, meg ének, mert különben mit keresnének a szereplők között a muzsikuskok chorusának actorai . . .

Nőt is találunk itt kettőt. Az egyik *Emergarta*, a darab hősnéne, Lidericusnak anyja, a ki azonban inkább csak a darab végén jelenik meg, de nem tudni, mily ruhában. A szerepet Stephanus Leszkóczy Nob. Pann. Trench. Rhetor adja, lehet, hogy női ruhában, mert jelenete csak pár perczig tartó s szerepe nem olyan, hogy férfi ruhát ölthetne. A másik *Amarinda*, Phinartius neje, a k már határozottan férfi ruhában »köz-katona képében« jelenik meg, a mely szerepet D. Joannes Bellusi Nob. Ung. Tyrna. a nagyszombati papnevelő-intézet »logicus« növendéke játssza.

A szereplők közt két érdekes nevet is találunk. Az egyik Olidorus szerepében: Joannes Antonius Comes *Zichi* Ung. Jaurinensis de Vásonkő, Rhetor, a későbbi győri püspök; a másik a nemesek chorusában: *Georgius Rudnay*, Nob. Ung. Beczköv. Sem. S. Adalberti Convictor, nem a későbbi esztergomi érsek, hanem szintén előkelő állású főpap e században.

A darab tartalma a következő:

Burgundia egyik nagyobb hadjáratában a sok derék vitéz között elvész Salvartius is, a Divionbeliek fejedelme, a kit Phinartius nevű rokona (a szöveg szerint tyrannus) egy berekben ölt meg. Salvartius neje, Emergarta férje megöle-

tése után a berek belső részeibe futván, Lidericust szülte, s Isten oltalmába bízva, elrejté egy tövis bokor alatt. A menekülő asszonyt később Phinartius szintén elfogtatja s tömlöczbe vetteti. A kitett gyermeket az erdőben lakó remete megtalálja, megkereszteli, s Angliába küldi, hol idő múlva a királyi udvarba kerül, és megértvén anyja sorsát, mint ifju nagy sereggel visszatér hazájába s Phinartius párbajban legyőzván, anyját a börtönből kiszabadítja »s nagy vigaszsággal örvendetes állapotba helyezteti.«

Mint az elmondott rövid tartalomból kitünik, nincs ebben a mesében semmi új, olyan közönséges esemény képezi cselekménye tárgyát, mint bármely iskolai drámáé.

Hogy miért harcol Burgundia, nem tudjuk, hogy Phinartius miért öli meg Salvartiust, a divionbeliek királyát, és miért veti tömlöczbe ennek nejét Emergartát, csak sejtjük, azért t. i. hogy ő lehessen utódja.

Azt sem látjuk indokolva, miért küldi a remete Lideriust épen Angliába, hogy kerül ez a királyi udvarba, kitől tudja meg fejedelmi származását, miféle sereggel tér vissza hazájába, s hogy jut ehhez a sereghez.

Szerzőnek az volt a célja, hogy egy eszmét juttasson diadalra, — azt t. i. hogy a gonoszság eléri büntetését, s az ártatlanul elnyomott visszanyeri szabadságát. Ez a mű alapeszméje.

Az alapeszme illusztrálására szolgálnak az egyes jelenetek. Így az »Előjáró beszéd«-ből megtudjuk az allegorikus csoportozatok jelentéseit.

Salvartius lelke a Libitina¹ udvarában boszút kér az égből a rajta elkövetett kegyetlenségért, s könyörgése még esdeklőbb lesz, midőn meglátja nejének, Emergartának a Libitina ajtajához kötözött s halálra szánt »Geniussát« Nemezis meghallgatja kérését, s megparancsolja a Hirnek, hogy »fel-serkencse a Fiui kegyességet« s hozzon segítséget az »elnyomatott szüléi Ártatlanságának«. A Hir Salvartius csontjából trombitát csinál és »közhirekkel négyé osztván a világot«, előhívja Európából a kegyességet, ki fohászzkodva eliszonyodik a szülői szenvedésen s a Nemezis által boszuálló fegyverbe öltözve, nem kételkedik a jó ügy győzelme felől.

Ezután következnek az egyes cselekedetek különböző scénákra osztva.

ELSŐ CSELEKEDET.

Első scéna.

Phinartius születése napjának évfordulóján ünnepélyes játékokat rendezte a divioni nép előkelői által, a kik közül Martanus és Olidorus tűnnek ki. Amaz bátor, vitéz, harczias férfiú, épen ezért kedves Phinartius előtt; emez Amarindának, Phinartius nejének kegyeltje. A játékban Olidorus a nyertes, a miért szörnyen irigykedik reá Martanus, a ki a Phinartius által a Lidericus ellen küldendő sereg vezére. Az ünnepi játékon a nép között ajándékok osztatnak ki.

Második scéna.

Martanus az Olidorus előnye miatt megboszankodva, Lidericus pártjára áll, s elhatározza, hogy Olidorust elteszi láb alól, s azon fegyverrel akarja őt

¹ Libitina gyászistennő, a kinek templomában tartottak minden gyászkészületeket és keltetéseket és itt vezették a halottak jegyzékét. Előfordul mint a temetés istennője Liviusnál, Horatiusnál, Phaedrusnál.

megölni, melyet Salvartius fejedelem, Lidericus atyja az ellenségén vett győzelem jutalmául elismerés fejében ajándékozott neki egykor. E szándékát közli barátaival, kiket lesbe állit.

Harmadik scéna.

Lidericus előreküldvén Bragadinus nevű vezérét, Martanus fítestvérét, hogy biztos utat készítsen, a közel fekvő berekben tartózkodva, a rajta levő jegyről felismertetik a kóborló katonái által eléje hozott remete által, a ki megmutatja neki a helyet, a hol született, s megkereszteltetett, s bizva az isteni gondviselés ujmutatásában, reménységet nyer vállalata sikeréhez.

Negyedik scéna.

A Lidericus által előreküldött Bragadinus nem ismervén az utat, eltéved s a közelben levő juhászok közé kerül, a kiktől megtudja, hogy Phinartiusnak az utat őrző vitézei ott vannak. Ezekkel megütközik, de azok nagyobb számban lévén, legyőzik, katonái megszaladnak, ő maga fogságba esvén, Divionba vitetik.

Ötödik scéna.

A divioni nép éppen mulat, midőn a vígadók vigyázatlansága folytán a szomszéd ház kigyullad, a melyet az elősiető kéményseprők eloltanak. A kéményseprők »víg tánczolásal kimutatják az ő mesterségeknek jeleit«.

Hatodik scéna.

Emergarta a tömlőczben siralmas állapota felett kesereg, midőn titkon Martanus keresi fel őt, s tudtára adja, hogy Lidericus a város falai előtt áll, s megígéri, hogy kiszabadítja őt; mire Emergarta megörülve, a fia számára irt levelet átadja Martanusnak, melyet az, Stilbo nevű legmeghittebb szolgájára bíz.

Hetedik scéna.

A városban különféle hírek keringenek Lidericus felől, mire a lakosság egy része Lidericushoz pártol, más része hű marad Phinartiushoz. A megosztott nép közé áll Martanus is, és Phinartius kegyetlenkedéseit elősorolván, valamennyit Lidericus részére igyekszik megnyerni.

Nyolczadik scéna.

Phinartius egy zöld, árnyékos helyen Olidorus jelenlétében tudakozódik a chaldaeusoktól a háboru s az ő sorsa felől. Ezek azt mondják neki, hogy azon család részéről fenyegeti őt veszedelem, melynek fegyverén ezen fölirat van: »*Hoc vindice*«, s a melyet ők azon üstökös csillagból néztek, mely a királyf udvar felett tünt fel a fejedelem születése napján. Phinartius elhatározza, hogy felkutatja ezt a családot, s midőn a csillagok kedvező jeleket mutattak a hadikészületekre, a sereg vezetésével Olidorust bizza meg.

Kilenczedik scéna.

Olidorus semmitsem félvén a szerencsétlenségtől, este felé Phinartiustól saját szállására siet, de a lesben álló katonák elfogják s Martanus megöli őt. Martanus a megöltnek mellében hagyva kardját, elmenekül s Lidericusnál keres pártfogást.

Tizedik scéna.

Az éjjeli örök ráakadtak a holttestre, s a friss vérről sejtik, hogy a gyilkos közelben lehet, a városban keresésére indulnak, s Stilbóra, Martanus szolgájára akadnak, ki ijedtében menekülni akar. Ezt elfogják s megkötözik

Példázat (Chorus).

Phinartius geniusa égi jelekből megjövendölvén a Lidericus által okozandó veszedelmet, azt el akarja kergetni, de megkötöztetik Lucina, Pellonia és Fiduis, a Lidericus családjának istenei által. Elérkezik a Dühösség, a ki előhíván a Taenaruson átrepülő Tysiphonét, a Phinartius megkötözött géniusának köteleit »pokol tüze lángjával feloldozza és a Thyestes dühösségére fölindítván, azt parancsolja, hogy az ellenségnek Geniusát emberi szemtől távol lévő helyen a Czet halnak és tengeri csudáknak elejekben kitegye«.

MÁSODIK CSELEKEDET.

Első scéna.

Phinartius nagy részvétellel tudja meg Amarindától Olidorus gyászos sor-sát, s megvizsgálja a beléje döfött fegyvert, megismeri, hogy az az, melyet a chaldaeusok veszedelmesnek jósoáltak reá nézve. Megparancsolja, hogy Martanus szolgájától minden áron tudják meg, kié az a fegyver. Időközben megvigasztalódik, mert Lidericus előcsapatainak legyőzetéséről, Bragadinus elfogatásáról értesül, kit, mint Martanus fítestvérét, az Olidorus halála felett kesergő Amarinda ösztönzésére halálra ítél.

Második scéna.

Lidericus az ősei hatáskörébe tartozó város templomába bemenvén, ott Salvartius lelkéért áldozatot mutat be, s felköti azon kardot, melyet győzelmes atyja oda győzelmének emlékére felfüggesztett, s a melyen, midőn írva látja e szókat: *Hoc vindice*, kedvező jelnek vévén, megesküszik, hogy atyja haláláért s anyja fogságáért boszut áll.

Harmadik scéna.

Martanus Lidericushoz érkezik, a ki igen szívesen fogadja őt, s értesíti Phinartius hadi készülteiről s a polgároknak hozzá való vonzódásáról, a miért Lidericus a katonák egy részét az ő vezetésére bizza.

Negyedik scéna.

Bragadinus a börtönben bőven elbeszéli Emergartának Lidericusnak Angliából való eljövetelét, s hogy mi czélból vezeti Lidericus hadait Phinartius ellen, s jó reménnyel biztatja Emergartát. Eközben megérkeznek az örök Bragadinus halálos ítéletével. Emergarta erre elájulván, más börtönbe vitetik.

Ötödik scéna.

Stilbo, Martanus szolgája, a nagy kinoktól való félelmében megmondja, kié volt a fegyver, s egyuttal megmutatja Lidericus azon levelét, melylyel Phinartius követői »udvarhoz sietnek, a dolgok rendit kinyilatkoztatják, nagy kívánságára a Fejedelmeknek«.

Hatodik scéna.

Miközben Lidericus a Bragadinus kirándulásáról jelentést teendő, követe- ket várja, a város polgárai játékokkal mulattatják, a melyek egyike az atyját Trója lángjaiból megmentő Aeneást ábrázolja. E közben megérkeznek Bragadinus vitézei, a kiktől megtudván a vezér esetét, seregével a közellevő Divionba indul.

Hetedik scéna.

Phinartius megértvén, hogy reá nézve a Salvartius nemzetség leszen vérszthozó, s Emergarta levelét elolvastván, haragra gyullad, Emergartát Bragadi-

nussal halálra kárhoztatja, s megparancsolja, hogy Olidorus helyett Rabodus induljon meg a sereggel, s hogy Lidericust vagy legyőzve, megölve, vagy megkötözve hozzák eléje.

Nyolczadik scéna.

Anaximander, Martanus régi barátja, befolyásos ember Phinartius udvarában, megértvén, hogy Bragadinus veszélyben forog, megvesztegetvén az öröket, bemegy a fogolyhoz, s hogy megmentse őt a haláltól, áruhába öltözteti, s mint szolgáját kiviszi magával.

Kilenczedik scéna.

Alig szabadította meg Anaximander Bragadinust a tömlőczből, midőn megérkeznek Phinartius emberei, hogy rajra és Emergártán végrehajtsák a halálos ítéletet, — de Bragadinust nem találván, megháborodnak. Midőn Emergarta megtudja ítéletét, fájdalomában összeesik, de a mennyei Genius megvigasztalja, hogy bizzék Istenben, az igaz ügynek oltalmazójában.

Tizedik scéna.

A vesztőhelyet kezdik építeni Emergarta számára, de a Bragadinus, mint Anaximander álszolgája által keltett lázadásra összefutnak a polgárok, fegyvert ragadnak, s a hóhérokat elűzik, s felingerülve megrohanják Phinartius palotáját, de az ellenük küldött katonák által szétveretnek.

Tizenegyedik scéna.

Phinartius megértvén a polgárok fellázadásának okát, hajlandó az engedékenységre s a halálos büntetés végrehajtását elhalasztja; de Brigadinus elmenekülése miatt aggódva, Amarinda engesztelhetetlen gyűlöletének ösztönzése folytán titkon megparancsolja, hogy Emergartát a tömlőczben öljék meg.

Példázat (Chorus.)

Emergarta geniusa Andromeda alakjában a kősziklához kötöztetve s a Kegyetlenségtől a Czethalnak kitétvén, segítségért esedezik. Veszedelmét siettetik a tengeri szörnyek, kiket a Dühösség hívott elő, hogy a veszedelemben levőnek megoltalmazását megakadályozzák. De előrepül a Nemezis által felfegyverzett Kegyeség Perzeus képében, a ki elkergetvén a Kegyetlenséget s megölvén a czethalat, s a tengeri szörnyeket, »Társainak vigasági között a Rabot a kötektől és haláltól megmenti«.

HARMADIK CSELEKEDET.

Első scéna.

Phinartius a megölt Salvartius lelkétől »gyötrettetik«, ebből származó bal-szerencséséjétől megretten: de Amarinda attól megszabadítja, kinek tanácsára követeket küld Rabodushoz, megparancsolván neki, hogy mielőbb ütközzék meg Lidericussal.

Második scéna.

Lidericusnak álmában megjelenik anyja insége. Felébredvén, reméli a jó ügynek bizonyos győzelmét, s megparancsolja vitézeinek, hogy fegyvert fogjanak, s mindnyájokat vitézségre buzdítva, táborát az ellenség ellen vezeti.

Harmadik scéna.

Megütközik a két tábor. Lidericus bátorítására s Martanus biztatására a vitézek hőiesen viselkedvén, legyőzik Phinartius seregét, mely a nagy csatavesz-

tés után megfutamodik, s Lidericus serege által a polgároktól felnyitott kapukon át a városba üldöztetik.

Negyedik scéna.

E közben Phinartius parancsára a törvényszolgák Emergartát a tömlöczben ki akarják végezni, de a fegyverek zaját hallván, elmenekülnek. Emergarta, ki most szűkebb helyen vala elzárva, amint a halálos ítéletet végrehajtani jövő szolgák megfutását látta, s hozzá elható hangokból kivehette, bizik Lidericus szerencséjében s remélni kezd, hogy ki fog szabadulni tömlöczéből.

Ötödik scéna.

Lidericus bevonulván a városba, hol a polgárok nagy tisztelettel fogadják, Bragadinus tanácsára, ki letévén szolgálai ruháját, üdvözlésére siet, beleegyeznek, hogy Phinartiussal megvív. Magához veszi néhány meghitt vitézét, kik Emergartát a börtönből kihozzák.

Hatodik scéna.

Phinartius a kertben sétál Amarindával és fegyverhordójával, kik vigasztalják őt, midőn tudomására hozzák, hogy Lidericussal meg kell vívnia. Eleinte vonakodik ezt tenni, de Amarinda tanácsára, ki neki jósolja a győzelmi borostyánt, fegyvert ragad, s a viadal helyére siet.

Hetedik scéna.

Amarinda, udvari hívének Gereonnak tanácsára, hűsége jeléül közkatona ruhába öltözik, a viadal helyére megy, hogy férjének segítségére s — mint gondolta — győzelme tanujával legyen ott.

Nyolczadik scéna.

Phinartius a győzelem reményében megütközik Lidericussal, de ez legyőzi és atyja boszuló fegyverével megöli őt. Amarinda, férjét elesni látván, elmenekül.

Utolsó scéna.

Lidericus a nézők nagy örömrivalgása közt Emergartát fogadja. »A divionbeli nemesek a győzelmes Lidericusnak és megszabadult Emergartának, jeles tánczal vigadnak, életet és boldogságot kívánnak.«

Epilogus. Befejezés.

Az oltalmazó Kegyesség a vitéz bajnokok által vitettetik a Tisztesség Templomába, holott borostyán koszorúval ékesített fegyvere örök emlékezetül felfüggesztetik. A Nagy-Szombati Pallas öregbiti a győzedelmes pompát, a ki Junó parancsolatjából a Méltóságos Patronusnak czimerében lévő Grifet, azon fegyvernek hordozóját, mellyel az Hazának megöltalmaztatott erőssége elromolhatlanul állott és állandó léssen, ugyanazon Templomba viszi és ujjabb-ujabb vigaságok között a Fejedelemségnek szerencsés *L* jeléből, a Méltóságos Familiának örökké való búcsus esztendőket jövendöl.

Mint látjuk, a mű compositiója oly gyarló, hogy alig nevezhető szerkezetnek. Tárnya, mint az ilyen iskolai drámáké, nem hazai, hanem idegen. Esméje: a Kegyesség diadalra jutása. A befejező pompában Nagy-Szombati Pallas Junó parancsára a Tisztesség templomába viszi az Eszterházyak czimerét, kinek tiszteletére a tanuló ifjuság e színi előadást rendezte.

Irodalmi értéke csak annyi, hogy e nemben, mint némajáték, mint allegorikus mű unikum.

DR. RUPP KORNÉL.